YOSHLAR O’RTASIDAGI KITOBXONLIK MADANIYATINING FOYDA VA ZARARLARI

O’z DJTU Ingliz tili 3-fakulteti
Muallif: **Muniraxon Saibova**
Ingliz tili 3-fakulteti 1-kurs talabasi
Amaliy fanlar kafedrasi 3
***Ilmiy rahbar*: Saodat Agzamxo’jayeva**
Amaliy fanlar kafedrasi katta o’qituvchisi 3
Ingliz tili 3-fakulteti. O’zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Annotatsiya: *ushbu maqolada yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatining shakllanishi, yoshlar o’rtasidagi foyda va zararlarini ochib beradi. Rivojlanishi va unga ta’sir etuvchi omillarni chuqur tahlil qiladi. Shuningdek, kitob o’qishga bo’lgan munosabatning zamonaviy axborot muhitida qanday o’zgaryotgani, raqamli vositalar bilan raqobatdagi holatni chuqur tahlil qiladi.*

Kalit so’zlar: *kitobxonlik madaniyati, raqamli vositalar, kitob tanlovi, ta’lim va o’qish madaniyati, axborot asri, kitob o’qishning ijtimoiy ta’siri, shaxsiy rivojlanish va kitobxonlik.*

Kirish: Bugungi globallashuv davrida axborot oqimi jadal rivojlanib, inson tafakkuri va madaniy hayotiga turlicha ta’sir o’tkazmoqda. Ayniqsa, yoshlar qatlamining intellektual salohiyatini shakllantirishda asosiy omillardan biri bo’lgan kitobxonlik madaniyati jiddiy e’tibor talab qilmoqda. Kitob nafaqat bilim manbai, balki tafakkurni chuqurlashtiruvchi, ma’naviy barkamollikni shakllantiruvchi vosita sifatida qadrlanadi. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, yosh avlodning kitobga munosabati jamiyatning ma’rifiy taraqqiyoti uchun mezon bo’lib xizmat qiladi.

Zamonaviy yoshlar orasida o’qishga bo’lgan qiziqishning pasayishi, raqamli axborot vositalarining keng tarqalishi, o’qishning ’’zamonaviy’’ alternativlarga almashtirlishi kabi holatlar kitobxonlik madaniyatini yangi muammolar qarshisida qoldirmoqda. Shu bilan birga, o’qishga intilgan, muntazam ravishda o’z ustida ishlaydigon yoshlarning yetakchilik salohiyati, nutq boyligi va mustaqil fikrlash qobilyatlari yanada rivojlanyotgani kuzatilmoqda. Demak, kitobxonlik madaniyati ikki tamonlama hodisa bo’lib, u nafaqat foyda, balki ehtimoliy cheklovlar va ijtimoiy izolatsiya kabi zararli omillarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Ushu maqolada yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatining ijtimoiy, psixologik va madaniy jihatdan

qanday foyda va zararlarni keltirib chiqarishini ilmiy tahlil qilinadi hamda mavjud muammolarni hal qilish yo’llarini taklif etiladi.

Muhokama va natijalar: Kitobxonlik madaniyati har qanday jamiyatning ma’naviy va intellektual taraqqiyot darajasini belgilovchi muhim omillardan biridir. Xususan, yoshlar orasida bu madaniyatning shakllanishi nafaqat ularning shaxsiy dunyoqarashi, balki ijtimoiy faolligi, axloqiy pozitsiyasi va mustaqil fikrlash qobiliyatiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy hayotda kuzatilayotgan tendensiyalar shuni ko‘rsatmoqdaki, yoshlarning kitob o‘qishga bo‘lgan munosabati ikki xil ko‘rinishda namoyon bo‘lmoqda. Bir guruh yoshlar muntazam kitob o‘qib, badiiy va ilmiy adabiyotlar orqali o‘z dunyoqarashini boyitayotgan bo‘lsa, boshqa bir qismi raqamli kontent (ijtimoiy tarmoqlar, qisqa video materiallar, sun’iy intellekt vositalari) ta’sirida kitobga bo‘lgan ehtiyojni yo‘qotmoqda. Masalan, Toshkentdagi yirik universitetlardan birida o‘tkazilgan so‘rovda talabalarning 62 foizi haftasiga faqat 1–2 marta kitob o‘qishini tan olgan. Qolgan 38 foiz esa kitob o‘qishga umuman vaqt ajratmasligini bildirgan. Sabab sifatida ularning ko‘pchiligi vaqt yetishmasligini yoki telefon, ijtimoiy tarmoqlar va seriallar bilan band bo‘lishini ko‘rsatgan.

Shuningdek, ayrim hollarda noto‘g‘ri tanlangan yoki yoshga mos bo‘lmagan kitoblar o‘quvchining axloqiy qadriyatlariga, dunyoqarashiga zarar yetkazishi mumkin. Misol uchun, psixologik jihatdan nozik davrdagi o‘smir yoshdagi bolalar o‘zlari tushunmaydigan, og‘ir tematikadagi roman yoki internetda keng tarqalgan "dark" fantastika janridagi asarlarni o‘qib, o‘ziga nisbatan salbiy qarashlar hosil qilgan holatlar mavjud. Bu esa o‘z navbatida salbiy ruhiy holat, ijtimoiy yakkalanish va umidsizlik kabi oqibatlarga olib keladi. Shu bilan birga, ijobiy misollar ham talaygina. Masalan, Samarqand viloyatida o‘tkazilgan “Bir oyda – 4 kitob” loyihasi doirasida ishtirokchilarning 80 foizi o‘zining nutq madaniyati yaxshilanganini, fikr bayon qilishda o‘ziga bo‘lgan ishonchi oshganini bildirgan. Bu kabi tashabbuslar yoshlar orasida kitobga bo‘lgan muhabbatni oshirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

Tahlillardan anglashiladiki, kitobxonlikning ijobiy jihatlari – tafakkurni chuqurlashtirish, tahliliy fikrlashni shakllantirish, til boyligini rivojlantirish va ruhiy barqarorlikni ta’minlash bo‘lsa, salbiy tomonlari esa – noto‘g‘ri tanlov, passiv o‘qish va axborot to‘yinganlik natijasida yuzaga keladigan charchoq holatidir. Shunday ekan, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda o‘qituvchilar, ota-onalar va jamiyatning o‘zi faol ishtirok etishi, yoshlarning yoshiga, qiziqishlariga va psixologik holatiga mos kitoblar tavsiya etilishi zarur.

Shuni alohida ta’kidlash lozimki, kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda faqat yoshning o‘z irodasiga tayanib bo‘lmaydi. Bu jarayon tizimli ravishda tarbiya, ta’lim, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tashabbuslarning uyg‘unligi orqali rivojlanadi. Masalan, maktab va oliy ta’lim muassasalarida o‘quv dasturlariga kitob tahliliga asoslangan topshiriqlarni kiritish, yoshlar orasida kitobxonlik klub va forumlarini tashkil etish, mashhur yozuvchilar bilan uchrashuvlar o‘tkazish ularning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini mustahkamlaydi. Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalarni aynan kitobxonlikni rag‘batlantirish vositasi sifatida ishlatish mumkin. Audiokitoblar, raqamli kutubxonalar va mobil ilovalar orqali yoshlar uchun kitobni qulay va zamonaviy shaklda taqdim etish — ayni davr talabi. Masalan, ayrim platformalarda yoshlar o‘rtasida “kitob marafonlari” o‘tkazilib, eng ko‘p o‘qigan va tahlil qilgan ishtirokchilar taqdirlanmoqda — bu esa raqobat va motivatsiyani oshiradi. Yana bir muhim jihat — oiladagi kitob madaniyati. Farzandlar ko‘pincha ota-onaning kitobga munosabatini kuzatadi va ongsiz ravishda shu modelni qabul qiladi. Shuning uchun ota-onalar ham o‘z farzandlariga nafaqat kitob olib berish, balki ular bilan birgalikda o‘qib, fikr almashish orqali namuna bo‘lishlari zarur.

Yuqoridagi fikr va mulohazalardan kelib chiqqan holada quyidagilarni hulosa qilish mumkin: Yoshlar o‘rtasida kitobxonlik madaniyatining holati – bu nafaqat individual o‘quv odatlarining, balki butun jamiyatning ma’naviy salohiyati va intellektual taraqqiyoti darajasining ifodasidir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, bugungi raqamli asrda kitob o‘qish, afsuski, ko‘pchilik yoshlar hayotida asosiy qadriyat sifatida emas, balki ikkilamchi ehtiyoj sifatida qaralmoqda. Bu esa o‘z navbatida tafakkur sathining sathiylashuvi, til boyligining kamayishi, mustaqil fikrlashning susayishi va ma’naviy qashshoqlikka olib kelish xavfini tug‘dirmoqda.Biroq bu holat qaytarib bo‘lmas yo‘qotish emas. Tizimli yondashuv, maqsadli pedagogik va ijtimoiy tashabbuslar orqali kitobxonlik madaniyatini tiklash va rivojlantirish mumkin. Buning uchun, birinchidan, ta’lim muassasalarida o‘quv dasturlarni nafaqat bilim berish, balki kitob o‘qishga bo‘lgan ehtiyojni shakllantirish tamoyili asosida qayta ko‘rib chiqish lozim. Ikkinchidan, yoshlar bilan ishlovchi mutaxassislar - o‘qituvchilar, psixologlar va tarbiyachilar o‘qish madaniyatini rag‘batlantirishda faol pozitsiya egallashi kerak. Uchinchidan, zamonaviy texnologiyalarni yoshlarning o‘quv jarayoniga integratsiya qilish orqali, ular uchun kitobxonlikni jozibali va qulay shaklga keltirish mumkin. Masalan, elektron kitoblar, audio formatdagi adabiyotlar, mobil ilovalar orqali o‘qishga bo‘lgan motivatsiyani oshirish mumkin. To‘rtinchidan, oilada kitobxonlik muhitini shakllantirish — bu tarbiyaning asosi bo‘lib, bolalikdan boshlab kitobga nisbatan iliq munosabatni shakllantiradi.

Shuningdek, kitobxonlik faqat ma’lumot olish vositasi emas, balki ongli yashash, chuqur o‘ylash, tahlil qilish, hayotni anglash va o‘zini tarbiyalashning eng samarali yo‘lidir. Shuning uchun ham har bir yosh ongida bu madaniyatni qaror toptirish — bu faqat ta’lim tizimining emas, balki butun jamiyatning ma’naviy burchidir. Zero, fikrlaydigan, o‘qiydigan va tahlil qila oladigan avlodgina mamlakat taraqqiyotining haqiqiy poydevoriga aylanishi mumkin.